

Ганна ШЕМАЄВА,

доцент Харківської державної академії культури,
віце-президент Асоціації сучасних інформаційно-бібліотечних технологій, канд. іст. наук

Проектний менеджмент у галузі інформаційно-бібліотечної діяльності

Висвітлюється досвід проектної діяльності бібліотек м. Харкова з 1994 р. за підтримки Асоціації сучасних інформаційно-бібліотечних технологій, визначаються напрями реалізації проектної діяльності в інформаційно-бібліотечній сфері за інформаційно-технологічним, організаційно-функціональним, соціально-кадровим, економіко-правовим, методично-науковим та інтеграційним спрямуванням.

К л ю ч о в і с л о в а: бібліотечна справа, інформаційні технології, проект, інтернет-ресурси, бібліотека.

Сьогодні діяльності бібліотек відзначається посиленням тенденцій пошуку та освоєння нових напрямів роботи, одним із пріоритетів якої є впровадження сучасних інформаційно-бібліотечних технологій, котрі сприяють принципово новому рівню одержання та узагальнення знань. Упровадження сучасних інформаційних технологій у бібліотеках різних систем та відомств висуває на перший план обґрунтованість та правильність приймання рішень. Тому особливого значення в інформаційно-бібліотечній діяльності набуває проектний менеджмент, тобто підготовка (планування), організація, мотивація та управління проектами.

У багатьох публікаціях проектна діяльність характеризується як засіб реорганізації та модернізації бібліотечної роботи, як пошук можливостей взаємодії з партнерами, владними структурами, громадськістю. Проблема проекту менеджменту у бібліотечній діяльності присвячені праці Н. В. Жадько, Є. Ю. Качанової, В. К. Ключова, В. К. Скнар і І. О. Шевченко та інших. Як зазначає Н. В. Жадько, проект – це поєднання послідовних, цілеспрямованих дій з метою досягнення результатів в умовах обмеження часу і коштів [3]. Автори [3; 4] відзначають, що проектна робота включає чотири етапи: розробка концепції проекту; планування проекту та оформлення проектної документації; управління, контроль та регулювання робіт за проектом; завершення, аналіз ефективності та оформлення звітної документації. Проте досвід свідчить, що проектна робота в інформаційно-бібліотечній сфері, як правило, включає не чотири, а більше етапів. Перш за все важливим етапом є підготовка персоналу бібліотеки до участі в реалізації проекту, тобто забезпечення позитивного відношення бібліотечних працівників до нововве-

день, створення творчої атмосфери для успішного виконання завдань проекту. Не менш важливим є етап розповсюдження результатів проекту та його подальший розвиток.

Проектну діяльність як передумову інноваційного розвитку бібліотек розглядають фахівці Державної академії керівних кадрів культури та мистецтв [6]. Ними було започатковано вивчення бібліотекарями України вимог до проектних програм, їх структури, змісту тощо.

Досвід використання проектного менеджменту свідчить, що успіх реалізації проектів значною мірою зумовлений організацією управління. Управління проектом – це комплекс дій та заходів, пов'язаних із перевіркою рівня реалізації проектної діяльності, тобто оцінки рівня виконання завдань проекту, виявлення відхилень, збоїв, недоліків та причин їх виникнення з метою подолання складних організаційних проблем. Не менш важливим при цьому є ефективне функціонування інформаційно-управлінської системи контролю – формалізованої системи підготовки інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень щодо реалізації проекту. В сучасних умовах така система має ґрунтуватися на використанні сучасної комп'ютерної техніки, технологій, що сприяє: оцінюванню інформаційної бази проекту; аналізу виконаних завдань проекту; встановленню ефективного взаємного обміну інформацією між партнерами.

Особлива роль у проектному менеджменті належить комунікативним навичкам, обміну інформацією між виконавцями та менеджерами проекту, тобто організація комунікацій. Забезпечення злагодженої роботи всіх учасників підготовки та реалізації проектної діяльності, необхідних контактів із зовнішнім середовищем вимагає своєчасного передавання, одержання та аналізу інформації.

Тому в умовах упровадження проектної діяльності найпоширенішими засобами комунікацій стають: електронна пошта, телеконференції, Mailing List. Зазначені засоби сприяють як пошуку потенційних партнерів, спонсорів, так і обміну інформацією.

Активне застосування проектного менеджменту в інформаційно-бібліотечній діяльності розпочалося в середині 90-х років ХХ століття. Українськими бібліотеками різних систем та відомств реалізовано та реалізується значна кількість проектів різного спрямування. В основному проектна діяльність бібліотек спрямована на комп'ютеризацію та автоматизацію бібліотечних процесів, організацію доступу до ресурсів інтернету, створення порталів.

Значний вклад у розвиток проектної діяльності бібліотек Харківщини здійснює Асоціація сучасних інформаційно-бібліотечних технологій (АСІБТ), яка була заснована як громадська організація у 1992 р. з ініціативи Харківського бібліотечного товариства та провідних фахівців у галузі бібліотечної справи і інформаційних технологій.

Харківськими бібліотеками протягом 1994–2004 рр. реалізовано близько 30 проектів різного спрямування. Більшість із них виконано за участю чи при сприянні АСІБТ:

1994–1996 рр. – ряд проектів, направлених на проведення стажування фахівців-членів АСІБТ у провідних інформаційно-бібліотечних центрах Європи та США та організацію циклу міжнародних семінарів у Харкові (при фінансовій підтримці Міжнародних фондів «Відродження», Євразія, IREX);

1995 р. – проект створення Учбово-методичного центру АСІБТ на базі ХДАК та ряд проектів, спрямованих на впровадження автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи у науковій бібліотеці Харківського національного університету (ХНУ) ім. В. Каразіна, в Інституті експериментальної і клінічної ветеринарної медицини (ІЕКВМ) та інших закладах (гранти фонду «Відродження»);

1996–1997 рр. – проект створення Центру науково-гуманітарної інформації Харківського гуманітарного інституту «Народна українська академія» та організація Наукового інформаційно-бібліотечного центру ІЕКВМ на базі наукової бібліотеки з доступом до інтернету (фінансова підтримка фонду «Відродження»);

1998–1999 рр. – започатковано реалізацію проектів щодо створення зведених каталогів: електронного каталогу на засадах інформаційно-бібліотечної системи «Лібер-медіа» (бібліотеками ХНУ ім. В. Каразіна, Української інженерно-педагогічної академії, Національного фармацевтичного універ-

ситету) та зведеного електронного каталогу періодичних видань під керівництвом Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка та бібліотеки Харківського національного університету радіоелектроніки;

2000 р. – проект організації інтернет-зали у Харківській обласній державній науковій бібліотеці (за фінансової підтримки Посольства США);

2001–2004 рр. – Спільний європейський проект Темпус/Тасіс «Реформи ветеринарної освіти у Харкові, Україна» на базі Харківської державної зооветеринарної академії (ХДЗВА). Реалізація проекту була спрямована на:

- 1 адаптацію робочих програм до європейського рівня та моделювання нових навчальних програм;
- 1 організацію практичної підготовки студентів з урахуванням отриманих знань у провідних університетах Європи;
- 1 організацію доступу до інтернет-ресурсів;
- 1 упровадженню дистанційних і мультимедійних форм і методів навчання;
- 1 перепідготовку викладацького складу;
- 1 створення науково-методичного Інформаційно-бібліотечного центру, який об'єднав бібліотеку, відділ сучасних інформаційно-бібліотечних технологій, редакційно-видавничий відділ та патентну службу.

Такому об'єднанню передувала робота, проведена спільно з колегами з Німеччини щодо організаційно-технологічного аналізу роботи підрозділів бібліотеки і інформаційних відділів; вивчення інформаційних потреб студентів, науковців, професорсько-викладацького складу; дослідження зовнішнього середовища (можливостей та ризиків); аналіз автоматизованих інформаційно-бібліотечних систем, які використовуються у бібліотеках м. Харкова.

У результаті дослідження були виявлені протиріччя та недоліки в діяльності бібліотеки та відділів, уточнені структурні підрозділи бібліотеки і відділів як інформаційно-комунікативної системи; визначені основні шляхи подальшої взаємодії бібліотек аграрного профілю Харкова з зарубіжними бібліотеками та перспективи створення корпоративної системи бібліотек галузі. Основною метою інформаційно-бібліотечного центру ХДЗВА є сприяння підготовці фахівців нової формації, здатної одержувати та використовувати знання в умовах інформатизації суспільства.

Значним досягненням реалізації проектів є автоматизація бібліотечно-бібліографічних процесів, підвищення кваліфікації бібліотечного персоналу

шляхом організації та участі у семінарах та стажуваннях, визначення концептуальних засад та завдань щодо створення корпоративної системи інформаційних ресурсів, які були розглянуті на міжнародній конференції керівних кадрів бібліотек аграрних вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації 4–6 червня 2003 р. У результаті роботи конференції були запропоновані основні рекомендації та етапи створення корпоративної системи:

I етап – 2003–2004 рр.: обговорення та затвердження «Положення про консорціум бібліотек аграрних ВНЗ»; розробка та підписання угод та домовленостей щодо розподілу функцій; упровадження корпоративної обробки періодичних та відомчих видань.

II етап – 2005 р.: упровадження корпоративної каталогізації нових надходжень; ретроконверсія каталогів; формування аграрного депозитарію електронних документів.

III етап – 2006–2008 рр.: формування комплексу тематичних та предметних баз даних з реферативною, фактографічною та оглядово-аналітичною інформацією; електронна доставка документів; взаємодія бібліотек України з європейськими колегами на базі списку розсилки VETLIB_L та шляхом участі у міжнародних конференціях.

У 2005 р. з ініціативи президента АСІБТ В. О. Ільганасвої стартував проект «Корпоративна мережа міських масових бібліотек м. Харкова 2005–2006 рр.» за сприянням та при фінансовій підтримці Харківського міського управління культури. Проект є логічним продовженням робіт щодо впровадження сучасних бібліотечно-інформаційних технологій у публічних бібліотеках м. Харкова, започаткованих у 2004 р. в рамках програми модернізації публічних бібліотек Держинського району м. Харкова. В основу концепції Програми були покладені рекомендаційні документи ІФЛА та ЮНЕСКО для публічних бібліотек, досвід українських та зарубіжних бібліотек, а також науково-практичні розробки факультету бібліотекознавства та інформатики ХДАК і АСІБТ. Основна мета Корпоративної бібліотечної мережі (КБМ) – забезпечення повноти, оперативності та номенклатури послуг бібліотечно-інформаційного обслуговування мешканців м. Харкова, а також її адміністративно-керівних органів, організацій через надання їм об'єднаних інформаційних ресурсів корпоративної мережі публічних бібліотек. До складу Корпоративної бібліотечної мережі входять десять центральних міських бібліотек. Основними завданнями корпорації є: формування корпоративного зведеного електронного каталогу книг та спільного

електронного каталогу періодичних видань, корпоративного аналітичного електронного каталогу статей на основі єдиного комунікативного формату і протоколу Z 39.50 для обміну бібліографічної інформації між учасниками мережі та із зовнішніми партнерами; організація на основі використання корпоративних електронних ресурсів системи електронної доставки документів; формування цифрових колекцій на базі сучасних принципів і технологій та забезпечення доступу до них.

У рамках реалізації проекту кожна з бібліотек-учасниць одержить комп'ютерне обладнання, доступ до інтернет-технологій та інформаційно-бібліотечну систему АБСОТЕК (фірма Лібер-медіа) для автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів. Такому вибору передувало глибокий аналіз таких програм: IRBIS, ALEPH, УФД/Бібліотека, Liber-Media, авторських розробок харківських фахівців. Порівняльна характеристика щодо інформаційного, лінгвістичного, програмного і технічного забезпечення детально розглядалася разом із членами АСІБТ як з бібліотекознавчої точки зору, так і з інформаційно-технологічної. Наявність у системі можливості обміну бібліографічною інформацією вбудованого протоколу Z39.50, веб-інтерфейсу робить АБСОТЕК бездоганним інструментом для втілення у життя ідеології міжбібліотечного корпоративного поповнення та пошуку інформації.

В умовах проектної діяльності особливої актуальності набуває підготовка та перепідготовка бібліотечних фахівців, здатних здійснювати управління проектами. Тому керівникам бібліотечно-інформаційних закладів та бібліотечним фахівцям украї важливо мати навички та знання процесу управління проектами, процедури системного аналізу, методів планування, мотивування і контролювання, правильної оцінки факторів, які відіграють найважливішу роль у конкретній ситуації, застосування прийомів проектного менеджменту.

Проблемами підвищення кваліфікації працівників бібліотек переймаються у ХДАК, де розроблений спецкурс «Основи проектування бібліотечно-інформаційних систем та організацій». Мета курсу – формування знань та навичок бібліотечного фахівця щодо планування, організації, мотивації та впровадження проектної діяльності у бібліотеках як основа управління і організації змін у бібліотеках. Вирішується питання організації перепідготовки бібліотечних фахівців міста Асоціацією сучасних інформаційно-бібліотечних технологій спільно з Державною академією керівних кадрів культури та мистецтв.

Розглянутий досвід проектної діяльності бібліо-

тек Харківського регіону свідчить, що інноваційні зміни, які виступають результатом застосування проектного менеджменту, відбуваються в усіх напрямках бібліотечно-інформаційної роботи. Проекти, які сьогодні реалізуються у бібліотеках, різні як за масштабами, за змістом, так і спрямуванням. Основними напрямками є такі:

1. Інформаційно-технологічний:

- створення власних електронних продуктів: електронні каталоги, бази та банки даних, електронні рубрикатори, тезауруси, електронні бібліотеки тощо;
- надання сучасних послуг: доступ до електронних каталогів і баз даних, ресурсів інтернету, електронна доставка документів;
- розробка пошукових стратегій;
- комплексне вивчення та прогнозування ринку інформаційних продуктів і послуг;
- захист інформації при збереженні ефективності доступу тощо.

2. Організаційно-функціональний:

- створення нових структурних підрозділів у бібліотеках (відділів, секторів, служб);
- оновлення традиційних функцій структурних підрозділів бібліотек;
- застосування сучасних засобів та методів комунікацій бібліотеки (канали та засоби реклами, publicity, public relation, методи фандрейзингу);
- трансформація бібліотек в інформаційно-бібліотечні центри.

3. Соціально-кадровий:

- впровадження нових форм управління персоналом (формування команд, створення умов кар'єрного росту, профілактика конфліктів тощо);
- організація підвищення кваліфікації співробітників бібліотек;
- розширення професійних комунікацій (організація конференцій, семінарів, зборів, телеконференцій, Mailing List, професійних свят тощо).

4. Економіко-правовий:

- формування економічної політики бібліотеки;
- впровадження правових аспектів захисту виробників та розповсюджувачів інформаційних продуктів та послуг;
- участь у розробці принципів бібліотечного законодавства;
- впровадження нових інформаційних стандартів і правил;
- впровадження сучасних засобів та методів захисту інформації тощо.

5. Методично-науковий:

– виділення пріоритетних напрямів діяльності бібліотек;

– організація науково-дослідної роботи, спрямованої на комплексне використання форм і методів дослідницької праці;

– проведення самостійних аналітичних, науково-дослідних розробок;

– організація інноваційних відношень та комунікацій.

6. Інтеграційний:

– створення консорціумів, корпоративних бібліотечних об'єднань;

– участь у реалізації спільних європейських та інших міжнародних проектів;

– організація порталів;

– створення професійних товариств, асоціацій;

– впровадження форм і методів міжнародного співробітництва.

Таким чином, можна стверджувати, що проектна діяльність в інформаційно-бібліотечній сфері потребує системної й узгодженої програмної практики та об'єднаних зусиль практиків і науковців. Оволодіння принципами, функціями, технологіями проектного менеджменту є однією з умов прискорення перетворень у бібліотеках, їхнього розвитку та інтеграції у світовий інформаційний простір.

Література

1. Беркутова Л. С. Публичная библиотека: инновационные изменения // Информ. Бюллетень РБА. – 2003. – № 25. – С. 62–64.
2. Дригайло В. Г. Основы управления библиотекой высшего учебного заведения / В. Г. Дригайло, Е. В. Башун, В. Н. Волюнец. – К.: Политехника, 2001. – 390 с.
3. Жадько Н. В. Проектное развитие библиотек. – М.: Елена, 2000. – 96 с.
4. Качанова Е. Ю. Инновации в библиотеках. – СПб.: Профессия, 2003. – 318 с.
5. Клюев В. К., Суворова В. М. Благотворительная ресурсная поддержка библиотеки: Науч.-практ. пособие. – М., 2003. – 80 с.
6. Скнар В., Шевченко І. Проектна діяльність як передумова інноваційного розвитку // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 4. – С. 24.
7. Шемаева А. В. Информационное обеспечение реформирования аграрного образования // Девятая международная науч. конф. «Библиотечное дело-2004: Всеобщая доступность информации»: Материалы. – М.: МГУКИ, 2004. – С. 65.
8. Шемаева Г. В., Гончаров С. В., Приходько Т. Н. До проблеми створення корпоративної регіональної мережі // Інформаційні ресурси та їх використання в агропромисловому виробництві: Зб. наук. праць Ін-ту аграрної економіки. – К., 2000. – № 2. – С. 177–180.